

Kalabalık Yönetimi

Demokratik toplumlarda ekonomik, sosyal ve siyasal faktörlere bağlı olarak, çeşitli sebeplerden dolayı insanların bir araya gelmesiyle topluluklar, gruplar ve kalabalıklar oluşmaktadır. Yerine göre öfkeli, taşkın, hakkını arayan, neşeli, aktif, amaçlı-amaçsız, vb. hallerde olabilen bu insan toplulukları, giderek sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmekte ve adeta "onlarla birlikte yaşama-barışık olmayı" öğrenmeyi gerekli kılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, toplumda huzur ve güvenin sağlanması için çalışan güvenlik görevlileri bireyleri, grupları, kalabalıkları ve toplumu çok iyi anlamalı ve değerlendirmelidirler. Güvenlik güçlerinin genelde muhatap olduğu topluluklar, sosyolojik açıdan kalabalık, kitle veya yığın olarak değerlendirilmektedir. Güvenlik hizmetlerinin sunulması sürecinde kalabalıkların profesyonelce yönetimi ve güvenliklerinin sağlanması sorumluluğu karşımıza çıkmaktadır. Bu ders müfredatı boyunca kalabalık yönetimi konusundaki temel ilkeler ve güvenlik görevlilerinin sorumluluklarının ne olması gerektiği üzerinde durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM GRUP DİNAMİĞİ

1.1. GRUBUN TANIMI

Birden fazla kişi bir araya gelerek belirledikleri bir takım faaliyetlerde bulunabilirler ve bu kişilerin amaçları, tutumları ve davranışları arasında paralellik bulunur. Bir araya gelme mutlaka aynı yerde bulunma anlamına gelmemektedir. Bir grup bilinci ve aidiyet duygusu içinde, aralarındaki iletişim sürdüğü ve ortak amaçlar çevresinde faaliyet gösterildiği sürece bu insanlar grup niteliği taşımaktadırlar. Sonuçta bu insanlar, bireyleri ortak belli davranış özellikleri gösteren sosyal bir ünite oluşturmaktadırlar. Gruplar, sıradan kalabalıklardan farklıdır. Hayes'e göre grup olmanın şartları:

1- Gruptakiler (birden fazla kişi) birbirlerinin özelliklerini bilerek ve birbirleriyle etkileşerek yeterince uzun süredir ilişki içinde bulunmalıdır. Anlık ve geçici ilişkiler grup olma özelliği taşımaz.

2- Gruptaki insanlar söz konusu grubun varlığının ve kendilerinin de o grubun üyeleri olduklarının bilincinde olmalıdırlar. Grubu grup olarak, kendilerini de grubun üyesi olarak görmeliler.

3- Grubun kendi normları (kuralları ve yaptırımları) olmalı; grubun ortak değerleri, üyelerinin nasıl davranacakları ve rolleri belirlenmelidir. Grupta işler bir plan ve program çerçevesinde yürütülür. Örgütlenmişlik özelliği öne çıkar, grup lideri ve üyelerin statüsü belirginleşir.

4- Ortak amaçlar belirlenmelidir. Aynı ya da benzer düşünce ve fikirlerin paylaşıldığı grupta bir amaç birliği vardır.

O halde grup, etkileşim halinde olan, ortak amaçları, ortak normları bulunan ve kendilerini "grup" olarak hisseden insanların oluşturdukları topluluklardır.²³

Grubun yönlendirilmesinde ve üyelerin etkilenmesinde, lider önemli bir role sahiptir. Grup lideri grubu etkilemek için zor kullanma, bireysel yetenekler, ikna, ödül ve ceza gibi yöntemlere başvurur.

1.2. GRUB TÜRLERİ

Gruplar, grup hacmi (sayı), yapı, homojenlik ve davranış benzerliği, otorite dağılımı, ilişkiler, katılma, yaptıkları eylem ve psikolojik yapıları vb. gibi çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Bunlardan bazılarında aşağıda yer verilecektir.

1.2.1. Temel Grup ve Temel Olmayan Grup

Temel (birincil) grup ilişkilerin yüz yüze olmasına, aşinalığa, sevgiye ve yardımlaşmaya dayanır. Kişinin ailesi, arkadaşları ve çocukların oyun grupları temel gruba örnektir.

Üyelerin davranışları grubun gelenek ve adetlerini korumaya yöneliktir.

Üyeler arasındaki ilişkiler daha çok resmi ise temel olmayan (ikincil) gruptan söz edilir. Fabrika, kuruluş ve resmi daireler gibi değişik çalışma yerleri bu tür gruba örnek olarak verilebilir. Bireyler arasındaki ilişki iş ilişkisidir.²⁴

1.2.2. Yıldız ve Daire Yapılı Gruplar

Grupları yapıları bakımından incelerken en çok kullanılan yöntem, Leawitt'in yaptığı sınıflamadır. Bu sınıflamada bir uçta yıldız (tekerlek), diğer uçta da daire (çember=döngü) yapısındaki gruplar (bu ikisi arasında da çatal ve zincir yapıları gruplar) vardır. Özellikleri:

Yıldız Hiyerarşik gruptur Faaliyet hızı yüksektir iletişim kötü

Tatmin az (merkezde çok) Değişikliklere uyum az Önder-lider çok belirgin Otoriter düzen

Daire Eşitlikçi gruptur

Faaliyet hızı düşüktür iletişim iyi

Tatmin daha çok Değişikliklere uyum fazla Önder belirsiz ve sönük Demokratik düzen

Yıldız türü gruplarda lider çok yetenekliyse grubun başarısı ve problemlerin doğru çözümü söz konusudur. İnsanlar rahat ve refah dönemlerinde saygınlık artırma peşinde iken, daire türü grup yapısını; savaş, kriz ve gerginlik gibi güvenlik kaygılarının öne çıktığı zor dönemlerde ise yıldız türü grup yapısını tercih ederler.25

1.2.3. Saldırgan ve Sakin Gruplar

Önceden planlanmış bir şekilde, amaçlı ve programlı olarak eylem yapıp, terör ve şiddet hareketleri yaratarak, devletin siyasi bütünlüğünü bozma veya başkalarına zarar verme amacıyla olan gruplara saldırgan grup denmektedir. Şiddete başvurmayan ve böyle bir amaç taşımayan gruplar ise sakin gruplardır.

1.2.4. Paniğe Kapılmış Grup

Korku, endişe ve paniğin etkisi altında kalan gruplardır. Yangın, deprem ve izdihamda kalan gruplar ya da üzerlerine gaz-sis bombası atılıp da ne yapacağını bilemeyen gruplar gibi. Böyle bir ortamda panik bulaşıcıdır ve herkesi etkisi altına alabilir. Güvenlik güçleri panik anında, anonlarla yardımcı olmalı, insanları sakinleştirmeye çalışmalıdır.

1.3. GRUBUN BİREYE VE TOPLUMA ETKİLERİ (GRUP DİNAMİĞİ)

Grup dinamiği kavramı, bir grup içindeki ilişkileri, grubun oluşumu ve işleyişini, grubun varlığı ve devamı için gerekli olan güç ve enerjiyi ifade eder. Grup içindeki insan davranışı, yalnız olduğu zamankinden daha farklıdır. Kısaca, grup içinde insan davranışı değişir.

Bir grup içerisinde grup kurallarına uymanın en fazla olduğu kesim orta statdekilerdir. Üst ve alt statüdekiler daha az uyma davranışı gösterirler. Altta kiler grupla birlikteyken daha çok uyma gösterirler. Grupların büyüklüğü uyma davranışını artırır çünkü grup büyüdükçe kişi uymamanın sonuçlarına (cezalandırılmaya, dışlanmaya, vs) katlanamayacağını düşünür. Yine, grup sözbirliği etmişse uyma davranışı artar. Ama karşı çıkmalar olursa uyma davranışı düşer.

Bireyin tutum değişikliği grubun onayı doğrultusunda ise grup bunu hızlandırıcı rol oynar; bireyin tutum değişikliği grubun ortak tutumunun karşısında ise grup bunu engelleyici rol oynar. Böylece zaman içinde bireyin tutumuyla grubun ortak tutumu arasında benzeşmeler oluşmaya başlar. (Beyin yıkama yoluyla tutum değiştirme ve grup normlarını yıkma yoluna da başvurulmaktadır.)

Grup üyeleri kendilerine zarar gelmesi söz konusu olsa bile, riske girme eğiliminde olurlar. Özellikle de grupta riske girenlere prim veren kararlar alınmışsa bu eğilim daha da artar. Gruplar üyelerine güven duygusu verir. Kişiler kendilerini grup içinde daha rahat hissederler. Bir sıkıntı ve zarar tek başına bireye değil de tüm gruba gelmişse bunun rahatlatıcı bir etkisi olur. Diğer taraftan, riske girmeyi kültürel değerler ve sosyal normlar etkiler. (Örneğin, her toplumda kahramanlık, yiğitlik, cesaretin algılanması farklı farklıdır.) Grupların kendilerini güçlü ya da zayıf görmeleri de sorun çözerken risk alıp almamayı etkiler. Güçlü gruplar sorunları güçleriyle; güçsüz, zayıf gruplar ise alttan alma, zihinsel ya da sinsi metotlar kullanarak sorunları çözmeye çalışırlar. Bazen zayıf gruplar ölüm-kalım mücadelesine de .girebilirler. 26

Gruptaki sosyal ilişkiler, kişinin endişe durumlarından ve yalnızlık duygusundan kurtulmasına da yardımcı olur. Üyeler birbirlerine destek olur, birbirlerinin eksik, aksak ve yanlışlarını görmezden gelirler.

Suç işleyen aralarında saklar, örtbas ederler. Bu dayanışma duygusundan dolayı grupların gücü, üyelerinin tek tek güçlerinin toplamından daha büyüktür. (Bu nedenle, kalabalıkların da tahrip gücü yüksektir.) Gruplar sosyal yardımlaşmada çekici bir güçtür. (Ünlü bir futbolcunun bir kulübe üye olması diğerlerini de o kulübe çeker.) Üyelerin

dayanışması o grubun gücüne, statüsüne, olgunluğuna delil sayılır.

Diğer taraftan grupta yeni arkadaşlıklar, değişik tutumlar kazanılır, kişinin ufku genişler ve kabuğundan çıkıp çevresini, grubun gözüyle de tanır. Grup kişiye sosyal davranış türleri ve standardı kazandırır, güvence sağlar. Ayrıca grup, bireyin çeşitli motivasyon ve güdülerinin doyurulmasında (sorunları çözmek, başkalarına yardım etmek gibi) yardımcı olur.

Grubun topluma yönelik katkıları da vardır. Sosyal çabalar sonucu toplumda çeşitli kuruluşlar doğar. Yine toplumun ilerlemesi, sosyal yaşamın sürekliliği, sosyal etkileşimin hızlandırılması sağlanmış olur, değişik ETKİNLİKLER ortaya çıkar ve devam eder.

1.4. BİREYİN TOPLUM İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Birey (fert), bir toplumu meydana getiren, toplumu etkileyen ve toplumdaki etkilenen, bedensel ve ruhsal yetenekleri çevresine uyumlu olmakla beraber kendine özgü bir şekilde gelişen insan (şahıs, kişi)dir.

Toplum ise, aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yaparak bir örgütlenme içine girmiş, aralarında bir takım görev ve sorumluluklar bulunan şuurlu bireyler topluluğudur.²

Toplumun ortak amacı ve idealleri vardır, bir toprak parçasını vatan olarak bilip orada teşkilatlanmış, işbirliği yapmıştır, ortak bir kültürü paylaşmakta ve birbirlerine karşı bir takım görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bir toplum içerisinde insanlar sürekli olarak birbirleriyle sosyal ilişkiler kurarlar. Sosyal ilişki, birbirinden haberdar olan kişiler (en az iki) arasında bir süre devam eden anlamlı ve amaçlı bir sosyal bağıdır. Olumlu-olumsuz ya da dostça-düşmanca olabilir.²⁸

Bu sosyal ilişkiler ve etkileşimler sürecinde insanlar uyum içerisinde yaşamak zorundadır. Uyum davranışı göstermeyen insanlar toplum tarafından dışlanmakta ve cezai yaptırımlara (müeyyidelere) çarptırılmaktadırlar. Bireyin toplumsal yaşama uyum gösterme, toplumun kurallarını, kültürünü kabullenme ve kendisinin de o toplumda kabullenilerek toplumun bir üyesi olma sürecine sosyalleşme diyoruz. Bireyler arasında veya bireyle toplum arasındaki bir etkileşim de sosyal psikolojik olay olmaktadır. Birey sosyalleşme esnasında toplum içerisinde bir statü elde etmek ister. Kimileri bu statüye ulaşırken kimileri de ulaşamaz. Toplumsal rollerin kişiler üzerindeki rolleri önemlidir. Ancak rolün önemi kadar toplum içinde bu rolün en iyi ve en verimli şekilde oynanması gerekir. Toplum içindeki güvenlik rolü etkin ve verimli bir biçimde oynanmazsa hem toplumun güvenliğe, hem de bu görevini iyi yapmayan bireye karşı da toplumun güveni kalmaz ve azalır.

1.5. KÜLTÜR VE TOPLUMSAL NORMLAR

Bir toplumun tarih boyunca üretip biriktirdiği tüm bilgi, teknoloji, inanış, sanat, ahlak, gelenek, sanat, yetenek, ortak değerler ve alışkanlıklarla toplumsal kuralların tümüne kültür diyoruz. Bireyler içinde yaşadıkları toplumun kültürünü sosyalleşme yoluyla öğrenirler ve sonraki kuşaklara da aktarırlar. Kültürün somut olarak görüntüsüne ise uygarlık (medeniyet) diyoruz.

Toplumsal kuralların oluşmasında kültürün büyük katkısı vardır. Kültür yapımıza ters toplumsal kurallar oluşturulamaz. Yani kültür ve toplumsal kurallar kendi içerisinde bir bütünlük oluşturur. Toplumlar kültürlerine hem saygı gösterirler hem de onu korurlar.

İKİNCİ BÖLÜM KOLEKTİF DAVRANIŞLAR

2.1. DAVRANIŞ VE KAYNAKLARI

Davranış, insanların gözlenebilen veya ölçülebilen hareketleri, eylemleridir; başka bir deyişle, uyarılmalara verilen tepkidir. İnsan davranışları çok nedenli ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Davranışlarımız, daha önceki bir takım olayların ve koşulların sonucudur. Etkili ve verimli bir güvenlik hizmeti için insan davranışlarını, bu davranışların nedenlerini ve hedeflerini iyi anlamak gerekir.²⁹

Bazı davranışlarımız dışarıdan fiziki olarak gözlemlenirken, bazı davranışlarımızın kaynağı sadece aletlerle ölçülerek tespit edilebilir. Örneğin, bize birisi soru sorduğunda cevap verir, konuşur veya hareket ederiz, bu davranış herkes tarafından gözlemlenebilir. Fakat bir korku, sevinç vb. sonucu kan basıncımızın artmasını, nabız sayısındaki artışı gözlemleyemeyiz ancak aletlerle ölçülebiliriz.

2.1.1. Davranışların Oluşumu

Davranışlarımızın biyolojik kaynağı beyindir. Sinirsel mesajlar yoluyla organların düzenli

işlemesini sağlar, zihinsel ve ruhsal hayatımıza (üzülme, kızma, gülme, aşık olma vb.) yön verir.

insan davranışları çevre ve kalıtım faktörlerinin etkisi altında oluşur. Birey, doğumdan itibaren, hatta daha önce çevresini etkilemeye ve ondan etkilenmeye başlar. Einstein, çevreyi "benden başka her şey" diye tarif etmiştir. Buna, tüm varlıklar, olaylar, haberler ve etkinlikler dahildir. Bebeğin anne karnında bulunduğu ortam ve şartlar (annenin sigara, alkol, uyuşturucu alması, ruh ve beden sağlığı, beslenmesi, vb.) doğum öncesi çevre; doğumdan sonra kişinin etkileşimde bulunduğu her türlü canlı ve cansız varlıklarla olaylar (aile, arkadaş, medya, eğitim, iklim, vb.) ise doğum sonrası çevre olarak adlandırılır. Bireyin davranışları, hem doğum öncesi ortamda anne ile olan fiziksel ve ruhsal bağlantısından hem de doğum sonrası içine girdiği fiziki ve sosyal ortamdaki sosyalleşme sürecinden etkilenmektedir.

Çevrenin yanı sıra insan davranışlarını etkileyen bir diğer faktör de kalıtım ya da soyaçekimdir. İnsanlar kendi anne babalarına veya daha önceki ataları na benzerler. Çeşitli fiziksel özelliklerin yanında, ruhsal ve psikolojik özellikler de (aşırı panik, sinir, korku, asilik vb.) kalıtım yoluyla insana geçebilir ve davranış şekillerini oluşturabilir. Çevre ve kalıtım aslında davranışın farklı yönlerini etkiler. Kalıtım, insanın gelişim potansiyelini ve kapasitesini; çevre ise bu potansiyelin ne kadar kullanılabileceğini belirlemektedir. insanın kapasitesini bir kaba benzetirsek, kalıtım kabın büyüklüğünü, çevre ise bu kabın ne kadarının doldurulabileceğini belirler. Örneğin, zeka kapasitesi (kalıtımın etkisiyle) düşük olan bir kişi için çevre-eğitim şartları çok iyi de olsa önceden kalıtımla belirlenen sınırın üstüne çıkamaz. o

2.1.2. Sosyal Etki ve Uyma Davranışı

insanlar, yalnızken farklı, grup ve kalabalık içindeyken farklı olmak üzere, değişik iki şekilde davranış gösterirler. Bir kişinin başkasından/başkalarından etkilenmesine sosyal etki denir. Başkalarından etkilenecek (başkalarının ayıplamasını, kızmasını, cezalandırmasını, sevmesini, takdir etmesini, ödüllendirmesini hesaba katarak) davranışta bulunmaya ise sosyal davranış denilmektedir. insanların grup, aşiret, toplum ve devlet şeklinde toplanmak için bir araya gelmeleri çeşitli sosyal etkileşim biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Psikobiyolojik özellikler, yiyecek-içecek ihtiyaçları, güvenlik ve cinsiyetten kaynaklanan nedenler sosyal etkileşime yol açmıştır.³¹

Göksu, insan davranışlarının aşağıdaki üç özelliğine dikkat çekmektedir.

- 1- insan davranışları birbirinin tıpatıp aynısı değildir.
- 2- insanlar birbirlerinden/toplumdan olumlu ya da olumsuz etkilenirler.
- 3- Sosyal etki yoluyla insanlar içinde buldukları gruba/topluma uyup benzer davranışlar sergilerler.

Uyma davranışı çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir:

- 1- Aslında içinden gelmediği halde ya başka çaresi olmadığı için ya da çekindiği için itaat (boyun eğme) yoluyla uyma. Bu durumda kişi araştırıp tartışmadan kabullenip uyma davranışı göstermektedir.

Kişi, diğerleriyle beraber ve kontrol ediliyorken uyma davranışı göstermekte; yalnızken ve denetlenmiyor iken içinden geldiği gibi davranmaktadır. Bu tür uyma davranışında tutum ve davranış farklıdır.

- 2- Beğenilen kişiye/gruba benzeme ve onu taklit ederek, özdeşleşme yoluyla uyma. Kendisiyle özdeşleşilen kişiye olan hayranlık devam ettiği sürece davranış ve tutum aynıdır.

3- Doğruluğuna gerçekten inanıldığı için uyma durumuna ise benimseme (kendine mal etme) diyoruz. Kişi, diğerleriyle beraber ve kontrol ediliyorken de, yalnız başına ve denetlenmiyorken de uyma davranışı göstermektedir. Tutum ve davranış aynıdır.

Uymayı etkileyen ortamsal faktörler ise şunlardır:

- 1- Grupların büyüklüğü uymayı artırır. Grup büyüdükçe kişi uymamanın sonuçlarına (cezalandırılmaya, dışlanmaya, vs) katlanamayacağını düşünür.

2- Grup sözbirliği etmişse uyma davranışı artar. Ama karşı çıkmalar olursa uyma davranışı düşer.

3- Mevkii ve saygınlığı yüksek bir etki kaynağı uymayı artırır.

4- Yüz yüze ilişkilerde sosyal etkinin şiddeti artacağından uyma artar.

5- Ayrıca bağımsızlık isteği, kendine güven gibi faktörler de uyma davranışını etkiler.³²

2.2. KOLEKTİF DAVRANIŞLARIN ÖN KOŞULLARI

Kolektif davranış, bir grup veya kalabalık içinde bir araya gelen kimselerin o grup ya da kalabalıkta ortak bir ruhla (kolektif bir şuurla) hareket etmeleridir. Bir araya gelmiş bireylere, ortak amaçlarını gerçekleştirme düşüncesiyle, birlikte hareket etme eğilimi veren, aynı inanç ve idealler doğrultusunda eyleme geçme ruhuna kolektif şuur denilmektedir.

Görüldüğü gibi, grup ya da kalabalık olsun, kolektif davranışların oluşabilmesi için aşağıda sıralanan bazı şartların bulunması gerekmektedir.³³

- 1- Olağan dışı, önemli ve heyecanlı bir şeylerin olduğunu düşünen insanların bir araya gelmesi. Bu insanlar huzursuz ve aşırı duyarlıdırlar.
- 2- Heyecan, huzursuzluk ve duyarlılığın topluluk içinde bulaşıcı olması, bir birlerini etkileyerek artması.
- 3- Bireylerin tahammülsüz hale gelmesi ve bireysel inisiyatiflerini kaybetmeleri.
- 4- Salgın eylem aşamasında kolektif şuurun tüm kalabalığı sarması ve aynı sözle, aynı duyguyla hareket eden bir vücut haline gelmesi.

Kitleler bir araya geldiklerinde, özellikle toplumsal olaylarda birlikte hareket etme eğiliminde olurlar. Bireyselliğin ve "ben" duygusunun yerini, gerekirse topluluk için kendini feda etme ve "biz" duygusu alır. Böyle durumlarda bir araya gelen insan topluluğu, onu meydana getiren bireylerin ayrı ayrı sahip oldukları kişiliklerden çok farklı yeni kişiliklere sahip olur ki, biz bu ortama kitle psikolojisi diyoruz. Kitlelerin yönlendirilmesi ve hareketlerinin kontrol edilmesi oldukça kolaydır.

Kitle ile birlikte hareket eden bireylerde aşağıda belirtilen durumlar görülebilir: 1- Bilinçli hareket ve davranışların kaybolmaya başlaması.

- 2- Söylem ve eylem birliğinin oluşması.
- 3- Duygusal hareket etme eğiliminin artması.
- 4- Düşüncenin ve akla gelenlerin hemen davranışa dönüştürülmesi isteği.
- 5- Bastırılmış duygu ve düşüncelerin ortaya çıkması³⁴
- 6- Merhamet, şefkat, acıma, yardım etme vb. gibi insani duyguların zayıflayıp hırs, şiddet, kin, nefret, intikam gibi duyguların artması.

2.3. KALABALLGIN ANLAMİ, OLUŞUMU VE ÖZELLİKLERİ

2.3.1. Kalabalığın Anlamı ve Oluşumu

Dar alanda, yer olarak birbirlerine çok yakın, yan yana, iç içe bulunan, ama birbirleriyle ilişkileri yok ya da çok az, bir birlerini tanımayan, örgütlenmemiş, bölgesel ve geçici insan topluluklarına sosyal yığınlar diyoruz. Teşkilatlı olmadıkları için bir hiyerarşi ve görev bölümü yoktur. Fiziki yakınlık var ama sosyal temas yok ya da çok azdır. Sosyal yığın yerleşik özellik gösterir. Geçicidir ve giren çıkan çok olur. (Bir trenin kompartımanındakiler, plajdaki kalabalık, bir konseri dinleyenler, durakta otobüs bekleyenler ... gibi.) Aralarında fiziksel yakınlık olmayan kişilerin oluşturduğu kategoriler kitle olarak adlandırılmaktadır.

Toplumsal yığınlar için kalabalık kavramı da kullanılmakla birlikte, toplumsal yığınları taşıdıkları belirli özelliklere göre çeşitlere ayırmak gerektiğinde kalabalık türlerinden bahsedilmektedir. Kalabalık, benzer bir fikirle hareket eden, benzer heyecanı taşıyan ama etkileşimleri az veya hiç olmayan, teşkilatsız ve sürekli olmayan insanlardan kurulu topluluktur. Kalabalığı belirleyen faktörler: .

- 1- Fiziki olarak bir yerde bulunma,
- 2- Geçici olarak bir araya gelme,
- 3- İşbölümü ve statünün yokluğu ve
- 4- Denetimsiz, kendiliğinden ve kayıtlanamayan bir etkileşme, az çok ortak bir heyecan ve organizesiz fikir birliğidir.³⁵

Kalabalıktaki insanların belli ve sürekli bir amaç ile plan-programları ve aralarında iş bölümü yoktur. Birbirlerinden habersiz olup, yakinen ilgilenmezler. ilişkileri minimum düzeyde olup bir birlerini tanımazlar. Belli bir alana ilgi duyan insanların bir araya gelmeleriyle (nikah, alışveriş, vb) veya tesadüfen de oluşabilir. Liderleri ve etkileşimleri olmayan insanların tesadüfen ve geçici bir süre bir araya gelmeleriyle oluşmuş insan yığınlarıdır. Lider ve statü sonradan ortaya çıkar. Ortak yönleri sadece gelip geçici

heyecanı paylaşmalarıdır. Bir birlerine ve kendilerini yönlendirmek isteyenlere şuursuz bir şekilde uyum gösterirler. Belirli ve dar bir alanda yer alır. Duygusal ve tedirgin olmaya yatkınlıktan dolayı her hangi bir uyarının etkisiyle hemen eyleme geçebilirler. Kendilerine hakim olan anonimlik ve genellik psikolojisinden dolayı yaptıklarından sorumluluk duymayabilirler. Bireyler kalabalığın gücünü kendilerininmiş gibi hissettiklerinden dolayı büyük bir güven duygusuyla hareket ederler.

Kalabalıklar, genelde kanunlara saygılı olmakla birlikte olayların gelişimleri konusunda hassastırlar ve nadir olarak kanunsuz eylemlere de itilebilirler. Bu nedenle, güvenlik güçleri kalabalıklara karşı son derece profesyonel, hassas ve dikkatli davranmalıdır.

2.3.2. Kalabalıktakilere Hakim Olan Psikolojik Özellikler

Kalabalık, kendisini meydana getiren bireylerin sayısal toplamından daha öte bir güce sahiptir. Yani tek başlarına oldukları zamankinden farklı hareket edebilirler. Bir arada olmaktan dolayı, toplulukta kolektif bir şuur oluşmuştur. Kalabalıkların tahrip gücü daha yüksektir. Kalabalıklara ve gruplara hakim olan psikolojik özellikleri genel olarak aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- 1- irade zayıflığı: Kişinin grup ya da kalabalık içinde kendi inisiyatifi ile düşünmemesidir. Topluluğun ortak tutumu kendi düşünce sisteminin önüne geçer ve ona yön verir.
- 2- Telkine açık olma: Topluluğu oluşturan bireyler grup liderinin veya kalabalıktaki diğer kişilerin konuşmalarından kolayca etkilenirler. Özellikle, kendine güveni ve saygınlığı düşük olanlar telkinlere daha yatkın ve açıktırlar.
- 3- Tesir altında kalma: Toplulukta sosyal bir etkileşim olduğundan dolayı insanlar kendi davranışlarının veya başkalarının yapmış olduğu hareketlerin, fikir ve düşüncelerin etkisi altında kalabilirler. Burada "duygusalılık" ve "çoğunluk etkisi" de devreye girmektedir.
- 4- Taklit: Lider konumundaki kişinin hareketleri diğerleri tarafından benimsenir ve taklit edilir. Kalabalıktaki atmosfer içinde nasıl davranacağını bilemeyenler diğerlerini taklit ve takip eder. Kolektif şuur taklit ve özentili duygusunu artırır.
- 5- Yayılma (sirayet): Kalabalıklarda bulunan duygu paylaşımı her türlü fikir, düşünce ve hayallerin çabucak yayılmasına yol açar. Bazen de kasıtlı olarak, aslı olmayan bir takım söylentiler kulaktan kulağa duyurularak, belli amaçlar için yayılabilir.
- 6- Özentili: Kalabalığın gücünü kendinde hissetmek isteyen bireyler kendi irade ve akıl gücünü kullanamaz hale gelir ve kalabalığın bir parçası olarak davranırlar. Lider konumundaki kişiyle ya da topluluktaki diğer güç temsilcileriyle özdeşleşme kişiye, kendisini daha güçlü hissettirir. Bu da birey üzerinde bir özentiliye sebep olur. Çünkü etrafında hazır bir model, dolayısıyla özentiliye davet vardır.
- 7- Duygusal/ık: Kalabalığın heyecanlı ve duygusal oluşu bireyin duygu ve heyecanını da artırır. Bireyler (özellikle de kadınlar ve gençler) kendilerini bu heyecan ve duygu selinin içine kaptırırlar. Öyle ki, birey kendi menfaatini kalabalığın istekleri için feda edebilir. Ancak, kalabalıklarda olumlu duygular giderek azalırken olumsuz, düşmanca ve tecavüzkar duygular artar.
- 8- Anonimlik (isimsizlik): Birey ferdi olarak yapmış olduğu eylemlerde suçun zanlısı olarak bire bir etki altında kalır. Ancak toplumsal olaylarda grup/kalabalık içinde yapılan eylemler sırasında grup tarafından saklanılacağı, sahip çıkılacağı veya kahraman ilan edileceği güvencesi kişiyi daha taşkın ve saldırgan davranışlara yöneltir. Kalabalık, tanınıp teşhis edilme ihtimalini zayıflatır.
- 9- Genellik: "Bir davranışı, sadece ben değil, toplulukta bulunan herkes yapıyor, öyleyse normal" anlayışlıdır.
- 10- Birlik ve yardımlaşma (tesanüt) arz etme: Kolektif şuur bir yakınlaşma, birlik olma ve tanımasa bile sahip çıkma arzusu uyandırır. Aynı şeyleri isteme veya istememe, kalabalığa bir tek kişiymiş duygusu verir.

2.4. KALABALIK ÇEŞİTLERİ

Kalabalıklar çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Aşağıda özetlenen, Cerrah'ın sınıflandırması daha çok polislik açısını ve suç potansiyeli taşıyıp taşıyamama özelliğini yansıtmaktadır.³⁸

Kalabalıklar, organizasyon bakımından organize kalabalıklar ve organize olmayan kalabalıklar diye ikiye ayrılır. Bunlar da kendi aralarında aktif kalabalıklar ve pasif kalabalıklar diye ikiye ayrılır.

- Organize aktif kalabalıklar. Toplantı, gösteri yürüyüşü, miting, grev.
- Organize pasif kalabalıklar. Spor seyircileri, sanatsal etkinliklerdeki seyirciler, inanç etkinliklerinde bulunanlar.
- Organize olmayan aktif kalabalıklar: Ani karışıklıklar, panik karışıklıkları, karşıt gösteriler ...
- Organize olmayan pasif kalabalıklar. Rastgele (tesadüfi) kalabalıklar, çarşı-pazar kalabalığı, seyirciler ...

Kalabalıklar yasallık açısından yasal olan ve yasal olmayan kalabalıklar olarak ikiye ayrılır. Şiddet açısından, şiddete başvuran ve barışçıl kalabalıklar ayrımı yapılmaktadır. Ayrıca, toplumla problemi açısından kalabalıklar, küskün (muhalif) ve küskün olmayan kalabalıklara ayrılmaktadır.

Sosyolojik açıdan kalabalıklar çeşitleri;

Tesadüfi, ilgiye dayanan, Saldırgan ve Seyirci kalabalıklar olarak sınıflandırılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TOPLULUGUN ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Toplumsa loday, birden fazla kişiyi ilgilendiren; kasıtlı veya kasıtsız yasa dışı yollara ve şiddete dönüşebilecek, devletin nizamını veya kişilerin anayasal hak ve özgürlüklerini tehdit etmesi muhtemel tüm olaylara denir. Dar anlamda ise, cadde ve meydanlardaki toplu gösteriler anlaşılmaktadır. Sonuçta, toplumsal olaylar toplum yaşamında meydana gelen bir takım rahatsızlıkların ifade ediliş şeklidir. Ortada çok sayıdaki insanın birleşerek yaptıkları bir davranış ve toplumun tamamının veya bir kısmının bundan etkilenmesi söz konusudur. Toplumsal olayların polis veya güvenlik güçlerini ilgilendiren kısmına polisiye olay diyoruz.

3.1. TOPLULUK ÇEŞİTLERİ

Topluluklar, hukuki ayrıma göre yasal ve yasa dışı topluluklar olarak ele alınabilir.

3.1.1. Yasal Topluluklar

Kanunlara uygun olarak örgütlenmiş, hukuk dışına çıkmadıkları sürece faaliyetleri serbest olan örgüt, topluluk, kurum ve kuruluşlardır. Örnek olarak, kooperatifler, dernekler, sendikalar, siyasal partiler, vakıflar, şirketler, düğün ve nişan törenleri verilebilir.

3.1.2. Yasadışı Topluluklar

Kanunlara aykırı olarak toplanan ve eylem yapan ya da kanuni bir şekilde toplanıp eylemleri sonradan kanuna aykırı hale dönüşen topluluklardır. Bu toplulukların kanunlara göre suç oluşturacak şekilde gerçekleştirdikleri olaylara da yasadışı toplumsal olaylar denmektedir.

Yasadışı toplumsal olayların temelinde bir hoşnutsuzluk vardır. Sorunların çözümsüzlüğü ve aynı sorunları yaşayanların birbirlerinden haberdar olmalarıyla dolaylı bir dayanışma kendiliğinden ortaya çıkar. Bu dolaylı dayanışmanın ortaya çıkardığı topluluk, sorunlarına çözüm ararken kitlelerin desteğini almak, haksızlığa tepki göstermek, hesap sormak, ilgilileri bilgilendirmek ve basın aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşmak gibi amaçlar güder.⁴¹

3.2. TOPLULUGUN YÖNLENDİRİLMESİ

Toplumsal olaylar genellikle bilinçli ve planlı olarak gerçekleşir. Belli bir plan, amaç, iş bölümü, ve teşkilatlanma ile topluluk istenen amaç doğrultusunda yönlendirilir.

Heyecanı artırıcı, gerçek veya yalan haberler yayılır, güvenlik güçleriyle veya başka bir hedefle çatışma ortamı oluşturulmaya çalışılır. Bunlar yapılırken topluluğun inandırılması için konuşmalar yapılır. İstenilen doğrultuda topluluğun yönlendirilmesi için ödüllere hatta gerekirse zor kullanmaya başvurulur.

Topluluğun teşkilatlanması ve yönlendirilmesi sürecinde genellikle bir işbölümüne gidilir. Bu işbölümünde aşağıdaki kişiler yer alırlar.⁴²

1- Topluluğu Dışarıdan ve İçeriden Yönetenler: Dışarıdan yönetenler, topluluğu el altından ve tanınmamak için önlem alarak, sadece görünen liderlerden başkasıyla irtibat kurmadan yöneten kişiler veya güç odaklarıdır. İçeriden yönetenler ise topluluğun içinde fiilen sevk ve idareyi üstlenen, varsa dışarıdan yönetenlerden emir alan ve titizlikle korunan kişilerdir.

2- Koruma ve Yakın Koruma Görevlileri: Topluluğun güvenliğini sağlamakla görevli olup lideri, pankart taşıyanları ve üyelerini korurlar. Silahlı olabilen bu kişiler dışarıdan içeriye sızmaları ve topluluktakilerin dışarıya karşı istenmeyen saldırılarına da engel

olurlar.

3- Haberleşme Görevlileri: Bunlar liderle dışarıdaki yöneticiler arasındaki bağlantıyı sağlayan güvenilir kimselerdir. Grup içinde de haber yayarlar.

4- Psikolojik Etki Grupları: Topluluğun genellikle dışında yer alarak destek ve cesaret veren bazen de güvenlik güçlerinin dikkatini başka yere çekmeye çalışan kişilerdir.

5- Pankart Grupları: Bayrak, flama, ve değişik sloganlar içeren pankartları taşırlar. Gerektiğinde pankart sopaları kavgada silah olarak kullanılır.

6- Eylem Grupları: Bu gruplar özel olarak yetiştirilmiş saldırgan gruplardır. Topluluğu yönlendirme saldırıya geçmesini sağlama, tansiyonu yükseltme gibi görevleri vardır.

3.3. OLAYLARIN HAZIRLIK SAFHASI

Yasadışı toplumsal olaylar aniden ve tesadüfen ortaya çıkmış gibi görünse de aslında öyle olmayıp bir hazırlık ve olgunlaşma aşaması geçirirler. Hazırlık aşamasında uygun bir provakasyon ortamı seçilerek, ortamı hareketlendirecek çalışmalar yapılır, daha sonra eylemin yapılacağı yer ve zaman ile eylemin içeriği tespit edilir. Bazen uzun bir süre devam eden bu aşamalar kamuoyundan gizlenebilir.

Hazırlık aşamasından olgunlaşma aşamasına adım adım geçilerek olayların başlatılması söz konusudur. Olayların hazırlık safhasında önder-lider olarak tanımlanan insanlar topluluğu etkilemekte, sinirli ve gergin bir ortamın yaratılmasına sebep olmaktadır. İkinci aşamada, sayıca çoğalan topluluktaki bireyler kendilerini daha güçlü hissetmeye başlarlar, kabarıyor, horozlanır ve daha cesur olurlar. Üçüncü aşamada, topluluk üyeleri kendi amaç ve fikirlerini haklı gerekçelerle etrafa duyurmaya çalışırlar. Amaç, kalabalığın büyümesi, taraftar toplanmasıdır. Çünkü tesadüfen" olay yerine gelen insanlar konuşmalardan etkilenebilir. Aşırı heyecanın da etkisiyle topluluk büyüme ve şuursuzlaşma devresine girmiştir. Güvenlik güçlerinin bu konudaki en önemli görevi bu büyümeyi önlemesidir. Dördüncü aşama, fikri hazırlık devresidir, kışkırtıcılar söylemlerinin tüm topluma ait olduğunu ilan etmeye başlarlar. Kendi düşüncelerini topluma mal ederler. Beşinci aşamada, yukarıda ilk dört maddede ele alınan olgulardan sonra gerilen toplum küçük, çabuklaştırıcı bir olaydan etkilenecek olayları başlatabilir. Bundan sonraki aşamada artık işler çığırından çıkmış ve olaylar patlak vermiştir, kontrolden çıkmış zorbalık safhası başlar. Son olarak, zorbalık hareketlerinin yayılması ile alakası olmayan hususlarda insanlar farklı yerlere saldırırlar.

3.4. OLAYLARI BAŞLATMA USULLERİ

Genelde bir amaca yönelik olan toplumsal olayların ortaya çıkışı bir sistematığe bağlıdır. Toplulukların eylem başlatma yöntemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1- Yaygın, Sürekli ve Etkili Propaganda Yapmak: insanların etki altına alınarak, kafalarda bir soru işareti yaratılması ve toplumun kendi saflarına çekilmesidir.

Propagandayla toplumsal olayın fikri temelleri atılmış olur.

2- İstenilen Yönde Kışkırtıcı Konuşmalar Yapmak: Özellikle lider olan kimselerin, milletin özlem duyduğu ve beklenti içerisinde olduğu hususlarda, topluma etkili bir biçimde hitap ederek insanları etkilemeleridir.

3- Heyecanı Artırmak: Grup etkileşimi içerisinde giren insanlarda, liderin heyecan dolu ateşli konuşmalarıyla, şuursuz bir heyecan oluşur. Duygusallığın hakim olduğu kalabalığa konuşma, alkış, slogan vs. ile heyecan artırıcı yüklemeler yapılmaktadır. Heyecanın yayılması, kalabalıkta psikolojik bir birlik sağlar, bireylerin kendi kendilerini kontrolü minimum seviyeye iner (ki, kalabalığı yönlendiricilerin işine gelir) ve insanlar topluluğa hakim olanlar tarafından kolayca kışkırtılabilir.

4- Eyleme Geçiş: Eylem için hazır hale gelen toplulukta yöneticilerden birinin maksatlı herhangi bir hareketi olayların başlaması için yeterli olabilir. Böylece eylem başlamış olur.

Dördüncü Bölüm

EYLEM TAKTİKLERİ, EYLEM BİÇİMLERİ, PANİK VE TOPLULUK İÇİNDEKİ KİŞİ TİPLERİ

4.1. EYLEM TAKTİKLERİ

Bir işi, bir hareketi ifade eden eylem, toplumsal olaylar açısından, bir durumu değiştirme veya daha ileriye götürme yönünde etkide bulunma çabası olarak tanımlanabilir. Taktik ise, belirlenen bir amaca, hedefe ulaşabilmek için takip edilecek yol, usul ve bu yolda karşılaşılabilecek engellerin ortadan kaldırılması için önceden hazırlanmış gerekli, plan, program, ve yöntemlerdir. 7

Yasa dışı topluluklar, hedeflerini gerçekleştirmek için giriştikleri yasa dışı eylemlerinde güvenlik güçlerinin engellemesiyle karşılaşır. Yasa dışı topluluklar bu engellemeyi aşabilmek için de bazı taktikler uygularlar. Bu taktikler kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir.⁴⁸

- 1- Olay Yaratarak Dikkatleri Başka Yöne Çekme: Başka bir bölgede olay, yangın vb. çıkartılması, bomba patlatılması, polise ihbar yapılması gibi.
- 2- Dağılıyor görünüp tekrar toplanma.
- 3- Kutsal Simgeleri Kullanma ve Marş Söyleme: Bu tür taktiklere eylemci gruplar sıkça başvururlar. Eylem sırasında namaz kılınması, milli marş söylenmesi, ezan okunması, bayrak, flama, Kuran ve incil gibi kutsal semboller taşınması yoluyla hem çevredekilerin sempatisini kazanmak hem de güvenlik güçlerinin müdahalesini önlemek-geciktirmek amaçlanır. Bazen kutsal yerler de eylem yeri olarak seçilmekte veya bu gibi yerlere kaçıp sığınılmaktadır.
- 4- Topluluğun Çevresine Yaşlı Kadın ve Çocukların Dizilmesi: Güvenlik güçlerinin yaşlı, kadın, çocuk, sakat, gazi gibi kişiler konusundaki hassasiyetini bilen eylemciler bunları kullanırlar, onların her hangi bir şekilde zarar görmesi durumunda ise bunu güvenlik güçleri aleyhinde kullanırlar.
- 5- Topluluğun güvenlik güçlerini kuşatması veya bir grubun güvenlik güçleriyle asi/eylemci topluluğun arasına girerek müdahaleyi engellemesi.

4.2. YASA DIŞI TOPLUMSAL OLAYLARDA SIK RASTLANAN EYLEM BİÇİMLERİ

Toplumsal olaylarda, eylem aşamasına gelindiğinde, bireylerin normal yaşamlarında kendi başlarına iken baskı altında, tuttukları ön yargılı ve doyurulmamış istekleri kalabalıkta, uygun ortam olduğunda açığa çıkar ve kişiyi özendirir. Toplulukların saldırganlık ve eylem biçimlerini belirli maddelerde sınırlamak mümkün değildir. Ortama, katılanlara, eylem nedenlerine, alınan güvenlik önlemlerine, yönen şartlarına, olay yerine ve zamana göre eylem çeşitlilik gösterebilir. Bu yüzden güvenlik birimleri aşağıda sayılan eylem biçimleriyle karşılaşmaya hazır olmalı ve tedbir almalıdırlar.⁴⁹

- 1- Onur kırıcı davranışlar ve tahrik: Toplumsal olaylarda polisi ve güvenlik güçlerini, hatta karşıt grubu tahrik etmek için hakaret, aşağılama, küfür ve alaycı ifadeler kullanabilirler. Amaç güvenlik güçlerinin sert davranmasını sağlayarak kamuoyu önünde kendilerini masum, mağdur ve haklı göstermektir. Burada unutulmaması gereken husus, edilen küfrün güvenlik güçlerinin şahsına yapılmayıp, giymiş olduğu üniformaya yapıldığı ve profesyonel olunması gerektiğidir. Diğer yandan çeşitli yazılı ve sözlü gereçlerle güvenlik güçlerini tahrik edip olayların içine çekmeyi de hedefler.
- 2- Bazı maddelerin fırlatılması ve araçların sürülmesi: Gerek topluluk içerisinde gerekse çevre binaların çatı ve pencereleri gibi yüksek yerlerden çeşitli nesnelere (taş, tuğla, sapa, yumurta, meyve-sebze, domates, cep telefonu, şişe vb.), tahrik etme düşüncesi ile güvenlik güçlerinin üzerine atılabilir. Eğimli yerlerde güvenlik güçlerinin üzerine araç, varil, lastik, tehlikeli maddeler, sıvılar salınarak; düz yerlerde ise tekerlekli araçlar, güvenlik güçlerinin üzerine ya da barikalara doğru sürülerek saldırıda bulunulabilir.
- 3- Ateşli-ateşsiz silahlar ve patlayıcı maddelerin kullanılması çevreye, eşyalara ve insanlara zarar verebilecek nitelikte olan sopa, zincir, muşta, demir çubuk, şiş, tel, bıçak, vb. maddeler el silahları veya ateşsiz silahlar olarak tanımlanmakta olup yakın dövüş ve kavgalarda kullanılırlar. Ateşli silahlar ise daha çok aşırı şiddet olaylarında (isyan, ayaklanma, terör gibi) görülmektedir. Yine güvenlik güçlerine veya çevreye zarar vermek, panik meydana getirmek ya da yolu tıkamak için patlayıcı maddeler kullanılabilir. Patlayıcı maddeler, devrilen veya güvenlik güçlerinin üzerine sürülen araçlarda, insanların ve kedi, köpek gibi hayvanların vücutlarına bağlanmış olarak bulunabilir ve uzaktan kumanda, fünye veya saatle patlatılabilir.
- 4- Yangın çıkarmak ve kendini yakmak: Güvenlik güçlerini engellemek, panik ve şaşkınlık oluşturmak, pusu kurmak, yağma ve mal tahribatı yapmak amacıyla çeşitli şekillerde yangınlar çıkarabilirler. Protesto eylemlerinde (gecekondu yıkımı, işsizliği protesto gibi) kendini yakma ve yakma tehdidinde bulunma gibi eylemlere sıkça rastlanır.
- 5- Kişilere, kamu ve özel binalara, araçlara ve işyerlerine saldırılması, eşyaların tahrip edilmesi ve yağmacılık: Kamu ve özel malları tahrip ederek yağmalamak, araçları

devirip camlarını kırmak, yakmak, binaların, dükkanların, banka binalarının camlarını kırıp, vitrinleri yağmalamak, trafik lambalarını, direkleri, kaldırım taşlarını tahrip etmek vs. Yasa dışı toplumsal olaylarla doğrudan ilgisi olmayıp da bu kargaşayı yağma ve yankesicilik için kullanmak isteyenler ya da her iki amacı güdenler de olabilir.

6- Barikatlar yapmak: Güvenlik güçlerinin hareketlerini kısıtlamak veya bir yere girilmesini engellemek için çeşitli malzemelerden barikatlar kurabilirler.

7- Cenazelerde olay çıkarmak: Özellikle belirli kişilerin cenazeleri (sosyal, ideolojik gruba ait, lider, terörist, vs.) eylemciler için bulunmaz bir fırsattır.

4.3. PANİK, NEDENLERİ VE PANİK DAVRANIŞLARIN ÖZELLİKLERİ

Panik, çok aşırı heyecan durumunda, çok güçlü bir korkuyla birlikte ortaya çıkan ve insanların hiçbir şey yapamaması şeklinde veya o durumdan kurtulmanın en iyi yolunu düşünmeden ve ani olarak hareket ederek buldukları durumdan kurtulmaya çalıştıkları bir davranış türüdür. Panik, bireysel olabileceği gibi topluluklarda da geçerli olabilir. Toplu haldeki paniklemelerde hasar daha büyük olur. İnsanlar mantıklı ve rasyonel davranışlarını geçici olarak kaybederler, soğukkanlı hareket edemezler. Panik anında insanlar ya şoka girer ve hareketsiz kalır ya da o durumdan hızla ve düşünmeden kurtulmaya çalışırlar.

4.3.1. Panik Nedenleri

Toplumsal olaylar, paniğin oluşması için uygun ortamlardır, her an olabilme ihtimali vardır. Bazı gruplar panik ortamından çıkar sağlar. Grup veya örgüt, adını topluma bu yolla duyurur. Kalabalıklarda panik oluşmasının nedenleri şunlardır:

1- Bir tehlike hissedilmesi: insanın yaşamına ya da ekonomik ve sosyal statüsü ne yönelik, çok yakında ve büyük (gittikçe yaklaşan ve artan) bir tehlike veya tehdidin olduğunun hissedilmesi ya da öyle olduğunun zannedilmesi.

2- Tehlikenin acil olması: Kaçışın sadece sınırlı, belirsiz bir yerden ve ancak o anda mümkün görüldüğü (erken kaçanın kurtulabileceği) durumlar.

3- Kalabalık kendisine tuzak kurulduğu hissine kapılırsa: Ayrıca kaçma yollarının sınırlı veya kapalı olduğu biliniyor veya zannediliyorsa.

4- izdiham: Kullanılan sınırlı kaçış/kurtuluş yolları tıkanmış veya sıkışmışsa kalabalığın bunu hissetmesiyle panik oluşur ve büyür.

5- Takip ve taklit: Önde bulunanların her hangi bir yöne, yola yönelmesi arkadakilerin onları ısrarla ve hızla izlemesine neden olur. Bu' durumda öndekilerin ezilmesi, boğulması veya çiğnenmesi söz konusu olabilir.

6- Gaz kullanılması. Bazen kalabalıkları kontrol altına almak ve etkisiz hale getirmek için göz yaşartıcı gaz, sis bombası vs. kullanılabilir. Kullanılan gaz bombası gibi maddeler bazen panik oluşturabilir.

7 - Korku ve güvenilir iletişim eksikliği: Bazı durumlarda öndekilerle arkadakiler arasında haberleşme kesilir. İnsanlar geride ve geç kalmaktan korktukları için, haber alamadıkları yöne doğru can havliyle atılırlar.

4.3.2. Panik Davranışının Özellikleri

Paniğe kapılan insanların, nasıl davranacakları belirsiz olmakla birlikte, genel olarak bazı ortak davranışlar gösterdiği söylenebilir. Panik davranışının özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.⁵¹

1- Her şeyden önce kalabalığın panik durumunda nasıl davranacağını önceden tahmin etmek güçtür çünkü normal davranmaz. Panikleyen kişi, temel olarak, içinde bulunduğu durumdan bir an önce kurtulmak için çabalar.

2- Rasyonel (akılcı) ve mantıklı davranamaz. Kendisini kurtuluşa ulaştıracağını zannettiği en kısa, en kolay çıkışa doğru koşar, kaçar.

3- Organize olamaz, içten gelen bir duygunun etkisiyle gereksiz hareketler sergiler. Korkulu, heyecanlı, mekanik ve koordinesiz davranışlar planlı ve koordineli davranışları ikinci plana iter.

4- Temel güdü, insanların ilk önce ve ne pahasına olursa olsun canlarını kurtarmaları ve güvenli bir yere sığınmalarıdır.

5- Başkalarının aynı durumda oluşu, dedikodu, teşvik ve tahrikin yayılması, karşı konulamayacak bir tehlike duygusunu iyice büyütür (kartopu teorisi), heyecan ve korkuların sirayet edip birleşmesi felaket getirici eylemlere yol açar.

6- Sesi çok çıkan insanı ve onun verdiği emirleri dinlerler. Telkinlere açık olup,

söylenenleri eleştirmeyizler, nedenlerini sorgulamazlar.

7- ilk hareket edeni ya da çoğunluğun hareket ettiği yöne doğru yönelip onları takip ederler. Bu durum, toplu davranışın da özelliğidir.

8- Paniğe kapılanların, can telaşıyla, insani duyguları zayıflar. izdihamdan başkalarının (kadınlar, çocuklar, güçsüzler, vs) zarar görebileceğini, ezilip hatta ölebileceğini pek düşünmezler ya da umursamazlar, akıllarına getirmeyizler.

Panik durumunda güvenlik güçleri dikkatli olmalı, panikletmemeye, kendileri de paniklememeye, sakinleştirmeye özen göstermelidirler. irade zayıflığı, duygusallık, heyecan, korku ve endişe, özentisi, telkine elverişlilik, sirayet ve tesir altında kalma, panikleyen kalabalığın davranışına yön veren unsurlardır. Güvenlik görevlisi görev yaptığı yeri iyi tanımalı ve her hangi bir panik halinde kendinden emin, tok bir sesle insanları yönlendirebilmeli, gerekirse bu konuda yerel lider ve yönlendiricilerden (örneğin, okullarda öğretmenler, vs) yardım almalıdır. Zorunlu olmadıkça, bir tehlikenin varlığı herkese duyurulmamalı, sadece o bölgenin seri bir şekilde boşaltılması sağlanmalıdır. insanların önceden bilgilendirilmesi, 'çıkış' levhalarının görünür ve ışıklı olmasının sağlanması muhtemel bir paniğin zararlarını en aza indirecektir. Ayrıca, panik durumunda toplumsal değerlerin etkisi de hesaba katılmalıdır. 2

4.4. TOPLULUK İÇİNDEKİ KİŞİ TİPLERİ

Topluluklar, kısmen grup dinamiği ile hareket ederler. Grup dinamiği, grup içinde insanları bir arada tutan, gruptaki bireyi tek başına olduğundan daha farklı davranmaya iten, grubu oluşturan enerji (güç) olarak tanımlanabilir. Kalabalıklarda grup dinamiğini oluşturan farklı kişilik özelliklerine sahip insanlar bulunmaktadır. Toplumsal olaylardaki başlıca kişi tiplerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

1- Önderler (elebaşılar, Liderler): Bu kişiler, hazırlıklı ve planlı olarak önceden var olabildiği gibi, sonradan da ortaya çıkabilirler.

2- Atılanlar: Etraflıca düşünmeden ani karar veren ve böylece kendilerine topluluk içinde bir statü edinmeye çalışan kimselerdir. Anti sosyal, sevilmemiş, reddedilmiş, cezalandırılmış, hemen zevk almayı amaçlayan, zayıf iradeli ve genç yaştaki kişilerdir. Disipline uymazlar.

3- Tesir altında kalanlar. Kendi başlarına eylem başlatacak cesaretleri olmadığından pasif ve bağımlı, atılanlar, kışkırtıcılar ve liderlerin sözleri-eylemleri doğrultusunda hareket eden kişilerdir, kendi inisiyatifleriyle hareket edemeyizler. Sorumluluk altına da girmez, kendilerinden istenen şeyleri yapa mayacaklarında içten içe bir isyan ve inatçılık gösterir ama bunu çok belli etmeden yavaş hareket ederler.

4- ihtiyatlılar. Kişilik yapısı olarak zeki, titiz, mükemmeliyetçi ve utangaç tiplerdir. Bir eyleme hemen katılmayıp, biraz daha akıllıca hareket eden, kendileri için bir sorumluluk doğurmayacaksa eyleme katılan, yaşça olgun güngörmüş kişilerdir. Kendi doğrularını başkalarına kabul ettirmeye çalışmalarından dolayı sosyal ilişkilerinde problemler yaşarlar. Kalabalık içindeki kişilerin çoğunluğunu bunlar oluşturur.

5- Destekleyiciler. Toplu hareketlere gerçekte katılmayıp sempati besleyen, dışarıdan destekleyen insanlardan oluşur. Telkine yatkın, hayalperest, otoriter bir kişiye boyun eğme eğilimindedirler. Aslında topluluktakilerin sorunlarını yaşamazlar ama orada bulunarak çığırkanlık yaparlar.

6- Seyirci/er. Topluluğun eylemlerine katılmaz, olumlu veya olumsuz tepki de belirtmeyizler. Gözlemlerini yapar, olayları yorumlar, bazen bir yargıya varırılar. Olayların sonunda olumlu veya olumsuz bir tutum edinebilirler. Ancak eylemciler, onların varlığından manevi destek alır, öyle hisseder ve çevreye de öyle göstermeye çalışırılar.

7- Karşı eylemciler. Gösterici kalabalığın içinden çıkarak veya dışarıdan eyleme karşı çıkan, bazen müdaahale eden tiplerdir. Daha çok ideolojik, sağcı-solcu, laik-antilaik, Maocu-leninci, komünist-faşist gibi eylemlerde vardırılar.

8- Profesyonel kışkırtıcılar, provokatörler. Provokasyon, birini ya da bir topluluğu suç sayılacak bir eyleme, harekete itmek için tahrik etme, kışkırtmadır. Bunu yapan kişiye provokatör denir. Provokatörler insanların ve olayların yönlendirilmesi konusunda uzmandırılar. Çevresiyle çabuk yakınlık kurar ve bunu kendi amaçları doğrultusunda kullanırılar. Bir eylemi başlatma, insanları tahrik etme vb. konularda iyi eğitilmiş kimselerdir. Eylemin başlamasından önce yapmış oldukları planları eylem aşamasında faaliyete geçirirler.

Ajan provokatör ise genellikle karşıt görüşlü bir topluluğun veya göstericilerin arasına karışarak onları taşkınlığa veya suç sayılan bir eyleme iten, böylece kendi tarafının veya örgütünün misilleme yapmasını haklı gösterecek uygun bir ortam hazırlayan kişidir. Provokatörler, başkalarının desteğini ve güvenini kazanarak onları yönlendirmede oldukça profesyoneldirler. Bazen açıktan kışkırtma eylemi yaparlarken bazen de yüzlerini kendilerini gizleyerek kışkırtma işini yaparlar.

Ajitasyon, provokasyonun bir alt derecesidir. Bir kişiyi, grubu ya da geniş halk kitlelerini duygusal olarak uyarma, endişelendirme, sinirlendirme ya da bir politik-sosyal konuda tartışma başlatma, kampanya yapma şeklindeki yazılı-sözlü faaliyetlerdir. Ajitasyonun bu yönüyle biraz da propaganda yönü vardır.

Beşinci Bölüm

TOPLUMSAL OLAYLARDA GÜVENLİK GÜÇLERİNİN UYGULAMADA GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURMASI GEREKEN GENEL İLKELER

Bu temel ilkeler EGM, Eğitim Dairesi Başkanlığı tarafından şu şekilde belirlenmiştir.

1- Diyalog kurma: Eylemlerin amacı öğrenildikten/belirledikten sonra düzenleyicilerle, liderlerle irtibata geçilir. Yeri, zamanı, yönü, sloganların içeriği, taşınacak pankartlar, saldırı amaçlı kullanılacak malzemelerin taşınmaması konusunda, anlaşma sağlanmaya çalışılmalıdır. Organize edenlerin topluluğu kontrol kabiliyetleri ve tutumlarına göre tedbirler alınır, önlemler hazırlanır. itici bir dil kullanmadan, emredici değil, uyarıcı ve hatırlatıcı bir üslupla göstericilerin uyması gereken yasa ve kurallar kendilerine hatırlatılır. Sorunların dinlenerek ilgilenilmesi ve kısa da olsa, açıklama ve bilgilendirmeler gerilimi azaltır.

2- ikna edici, inandırıcı olma: Uyulması gereken kuralları ve yasaklamaları itici olmayan bir dil ve üslupla (emredici değil, uyarıcı ve hatırlatıcı); emirlerin ve kuralların keyfi bir uygulama değil, topluluğun kendi yarar ve güvenliği için olduğunu uygun bir şekilde anlatmak gerekir.

3- insiyatifi elinde bulundurma ve kullanma: Hem kontrol olarak düşünülebilir, hem de ufak tefek taşkınlıklara göz yumarak destek ve güven kazanmadır. Eylem anında suçluyu yaka paça etmek bazen risklidir. Boşalma teorisine göre bağırarak, slogan atmak, basın açıklaması yapmak isteyen kalabalığa belli şartlarda izin verilmesi, onların taşkınlık ve saldırganlıklarını önleyebilir.

4- Caydırıcılık: Suç işlemeye niyetli kişi ve grupları bundan vazgeçirme tedbirleridir. Meydan okuma ve düelloya davet mesajı değil, hazırlıklı, güçlü, yeterli ve kararlı olduğu mesajı verilmesi esastır.

5- Tahriklere ve tahrikçilere engel olma: Güvenlik personelinin tahrik etmemesi ve tahrik olmaması gerekir. Kendi duygu ve zaaflarını bilip kontrol altına almada diğer insanlardan daha güçlü ve sabırlı olmalıdır. Aynı zamanda vatandaşı tahrik edip gerginleştirecek davranışlardan da kaçınmalı, meslek etiği kurallarına uymalıdır.55 Tahrik ederek suça yöneltmek, bir bakıma, vatandaşa tuzak kurmaktır.

6- Provokasyona gelmeme: Provokatif eylemlerde bulunacak kişilerin yöntemlerini iyi bilinmeli, bu tür kişiler önceden tespit edilerek gerekirse alana sokulmamalıdır.

7- Kuvvet gösterisi: Güvenlik güçleri, sahip oldukları silah, teçhizat, bilgi, teknik ve donanımı, gerektiğinde kullanılacağı imajını kararlı bir şekilde vermelidir.

8- Zor kul/anma. Kuvvet kullanma ancak caydırıcı ve önleyici olmalı, cezalandırma amacıyla ve orantısız olmamalıdır. Zor kullanma son çare olmalıdır.

9- Paniği önleme.

10- Medya ile ilişkileri geliştirme.

11- Profesyonel olma: Topluluğu engelleyici olma, çevredeki eşya ve insanları onlardan koruma kadar, gösterici kalabalığın da güvenliğini sağlamak, bunu onlara hissettirmek esastır, hakların kullanılmasına nezaret etmek, yardımcı olmak çağımızın güvenlik hizmeti anlayışıdır. Olay mahalli iyi tetkik edilerek olaylara müdahale bir plan ve program çerçevesinde, bilimsel veriler ışığında yürütülmelidir.

12- Tarafsız olma: Güvenlik kuvvetleri olaylara müdahale ederken kendi kişisel tutumları ve fikri eğilimleri doğrultusunda hareket etmemelidir. Sempati duydu9u gruplara karşı müsamahalı, antipati duyduğu gruplara karşı sert davranmak tarafsızlıkla bağdaşmaz.5

13- Minimum kuvvet kullanma.

14- Teknolojiden yararlanma: Yaşadığımız çağa bilgi ve teknolojinin damgasını vurduğunu düşünürsek, olaylara müdahale ederken teknolojiden yararlanmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Teknoloji kullanımı bir taraftan güvenlik güçlerine zaman kazandır ve daha az yıpratırken, diğer taraftan toplum düzeninin sağlanmasında etkinlik sağlar. Olayları izlemek ve kaydetmek için kullanılan cihazlar, haberleşme cihazları, helikopter, zırhlı araçlar, uzaktan kumanda, eğitilmiş köpek ve atlar, göz yaşartıcı gazlar, boyalı su, cop, kalkan, özel kıyafetler, vs. güvenlik güçlerinin yararlanabileceği teknolojilerdir.

Altıncı Bölüm

COP VE GÖZ YAŞARTICI GAZLAR

6.1. COP VE ÖZELLİKLERİ

Ülkemizde kullanılan, ağaçtan yapılmış siyaha boyanmış coplar, lastikten yapılmış coplar ve elektrikli coplar vardır. 4 cm çapında, 15 cm'lik boğumlu el kabzası, 30-90 cm boyundadır. Karakol ve devriyede, dar alanda kullanışlı kısa cop (30-45 cm), kavga için uygun olan orta cop (50-60 cm), toplumsal olaylara ve kalabalıklara müdahale için kullanılan uzun cop (70-90 cm), ayrıca elektrikli cop gibi çeşitleri vardır. Cop güvenlik kuvvetlerince, görev sırasında taşınır ve gerektiğinde kullanılır. Püskürtme ve yakın dövüşte dürtme, vurma ve dağıtma için kullanılan çok etkili bir saldırı ve savunma silahıdır.

Cop, iyi kullanan personelin elinde savunma ve ani hücum için kullanılabilen güçlü bir el silahıdır. Bazen ateşli silahtan daha verimli olduğu söylenebilir, fiziki bir güçtür.

Öldürücü değildir, acı vermesi nedeniyle psikolojik etki yapar. Güvenlik elemanı ile saldırgan arasında belirli bir mesafe tutmaya yarar ve kolun uzantısı olarak kabul edilir. Daha çok saldırı amaçlıdır. Gerekli olmayan durumlarda (saldırgan etkisiz hale getirildikten, yakalandıktan veya tecrit edildikten sonra) kullanılmamalıdır. Güvenlik görevlisi ceza verici konumda değildir, suçu önlemek ve sanıkları yakalamakla yükümlüdür.

Copun bir ucunda kayış vardır. Bu kayışın boyutları ve takılışı şöyledir: Sopa üzerindeki delik alt uçtan 15-20 cm mesafede bulunmalı, kayış delikten düşümlenmelidir. Kayışın iki ucu ters istikametlerden delikten geçirilerek boyu ayarlanır ve düşümlenir. Kayışın uzunluğu, başparmaktan geçirilip elin sırt kısmından aşağıya copla birlikte sallandırıldığında, copun ucu ile elin alt kenarı arası birbirine hafifçe değecek kadar uzun olmalıdır.

Cop en iyi kullanılan el ile taşınır. Sürekli kontrol altında tutulur. Kullanılacağı elin avuç içi copu tutacak şekilde çevrilince kayış elin sırtını çevrelemelidir.⁵⁸

6.1.1. Copun Özellikleri

- 1- Cop yapısı itibarıyla bir görev silahı olup gerekli durumlarda görev sırasında kullanılmak üzere verilir.
- 2- Cop darbe anında vermiş olduğu acı neticesinde topluluk veya bireyler üzerinde psikolojik bir etki yaratır.
- 3- Cop öldürücü olmayan bir silahtır, kullanılmasındaki amaç öldürme değildir. Ancak insanların hassas yerlerine vurulmamalıdır.
- 4- Cop görevli memur ile eylemci arasında belirli bir mesafe tutmak için kol vazifesi (kolun uzantısı) görür.

6.1.2. Copu Kullanma Şekilleri

- 1- Gerekli durumlarda göreve çıkacak bütün personele verilir.
- 2- Gerektiğinde sağ elin serbest kalmasını sağlamak için copun sol elle kullanılması da öğrenilmelidir.
- 3- Cop tutulurken, cop bağı sağ elin başparmağına geçirilerek el ayasına yerleştirilir, baş elin arkasından dolaştırılarak avuç içinde kabza sıkıca tutulur.
- 4- Kolun uzantısı olarak ve kolun uzanabileceği mesafelere göre kullanılmalıdır.
- 5- Yaralamaktan ziyade, saldırganı etkisiz hale getirmek için kullanılmalıdır.
- 6- Copla şahısların başına vurulmamalıdır.
- 7- Saldırganı etkisiz hale getirmek için daha çok bilek ve dirsek arasındaki kısma, bacakların ön ve arka yüzüne vurulmalı, hassas bölgelere vurmaktan kaçınılmalıdır.
- 8- Cop kullanma, çok egzersiz yapılarak refleks haline getirilmelidir.

6.1.3. Vuruşlarda Hedef Seçimi

Toplumsal olaylarda kuvvet kullanan güvenlik güçleri, gruptan kopan, dağılan, kaçan, çocuk, yaşlı vb. kimseleri değil eylemi devam ettiren kimseleri kendilerine hedef almalıdır. Mecbur kalınmadıkça kafaya, boyun bölgesine, eklem yerleri ve hassas noktalara (böbrek, kasık, omurga) vuruş yapılmamalıdır. Vücudun hassas bölgeleri göz önüne alındığında, öncelikli vuruş bölgeleri, belden alt kısım, kalça, baldır ve ön kol bölgesi; ikinci deeye vuruş bölgeleri belden üst kısım, dirsek, diz, bilek, omuz ve pazı bölgeleridir. En son (mecbur kalınması halinde) vuruş yapılabilecek bölgeler ise baş, boyun, kasık, omurga ve böbreklerdir. Vuruşlar öncelikle el ve ayaklarda bulunan ana kas guruplarına yönelik olmalıdır. Çünkü insan vücudunda hareketi sağlayan iskelet kaslarıdır. Kaslara hareket emrini ileten sinir-kas bağlantılarına (sinaps) yapılacak darbeler, geçici bir süre, şahsın hareketini engeller ve kontrol altına alınmasını kolaylaştırır.

insan vücudunun hassas noktaları bilinmeli ve bu noktalara vurmaktan kaçınmalıdır, rakibin yaralanmasına hatta ölmesine yol açabilir. Başa ve yüze vurulmamalı, ama mecbur kalınarak yapılan vuruşlarda dikkatli olunmalı, kötü neticelerinden sakınmalıdır. Kontrolsüz yapılan bir vuruşla rakip ölebilir. Kafatasına vurulmamalıdır. Kafa hareketli ve zor bir hedeftir. Üst kısma yapılacak vuruşlar, ayaklar hareket ettirilmeden dengeli olarak yapılmalıdır. En çok inanılan şeylerden biri de görevlinin copu rakibin kafasına vuracağıdır. Bu yüzden el ve kollarıyla başlarını korurlar. Bu pozisyonda kafaya yapılacak bir vuruş kolaylıkla etkisiz hale getirilebileceği gibi, copun tutularak güvenlik görevlisini zor durumda bırakması da muhtemeldir.

6.2. GÖZV AŞARTICI GAZLAR

Göz Yaşartıcı gazlar toplumsal olaylarda geniş bir etkiye sahip olmasından dolayı kalabalıkların saf dışı bırakılmasında; uçak kaçırma, bina, araç, vb. operasyonlarda eylemcileri etkisiz hale getirmede ve bireysel savunma amacıyla kullanılmaktadırlar. Kanuna aykırı her türlü toplantı, gösteri yürüyüş, miting ve benzeri eylem ile isyanlarda toplulukların dağılmasını sağlamak veya belirlenen yöne yönlendirmek maksadıyla, ayrıca özel maharet gerektiren operasyonlarda, gözaltına alma ve görevin icrası sırasında karşılaşılan saldırıları etkisiz hale getirmek ve direnişleri kırmak amacıyla kullanılır. Toplumsal olaylarda kullanılmasının nedenleri arasında, kalıcı etkilerinin olmaması, etkisiz hale getirilmek istenen kişileri saf dışı bırakması, çok fazla sayıda kişiyi etkileyebilmesi, kullanım kolaylığı, yan etkilerinin azlığı ve güvenli oluşunu sayabiliriz. 3

6.2.1. Göz Yaşartıcı Gazların Sınıflandırılması

Göz yaşartıcı gazların çeşitli şekilleri kullanılmaktadır. Bunlar içinde tahriş gücü yüksek olan CS gazı, biber gazı olarak bilinen OC gazı, gözleri ve solunum yollarını etkileyen CN gazı, ve diğerleri (CNC, CNS, CNB, BBC, CR) bulunmaktadır.

Göz yaşartıcı gazlar kullanım amacına göre farklı yöntemlerle atılabilir ve yayılırlar. Bunlar, yanma yoluyla, patlamayla, sıkıştırılmış aerosolle ve sisleme yoluyla yayma şekilleridir.

6.2.2. Göz Yaşartıcı Gazların Genel Etkileri

Göz yaşartıcı maddelere maruz kalındığında aşağıdaki belirtiler geçici bir süre ile meydana gelir.

- 1- Aktif maddesi gereği göz yaşartır, göz bebeklerini etkiler. Kişi göz kapaklarını refleks olarak kasar ve etkisiz hale gelerek pasif duruma düşer.
- 2- Göz, burun, boğaz ve cilt üzerinde yanma etkisi oluşturur. Vücut ısısı ve nemi ile madde yayılma etkisi gösterebilir.
- 3- Öksürük ve mide bulantısı yapar. Fazla gaza maruz kalındığında kusma meydana gelebilir.
- 4- Sinüsleri etkiler. Ağız ve burun salgıları artar.
- 5- Çok miktarda gaza maruz kalındığında nefes darlığına sebep olabilir.
- 6- Cilt ve gözlerde iğne batır gibi acıma olur.
- 7- Gazın bütün etkisi 10-15 dakika gibi bir sürede geçer.
- 8- Elbise, yiyecek gibi açıkta bulunan maddelere de sinerek orada kalır ve etkisi daha uzun sürer.

6.2.3. Göz Yaşartıcı Gazların Kullanım Esasları

Göz yaşartıcı gazların toplumsal olaylarda kullanılması, sıcak bir çatışma ve temas

içerisine girmeden eylemcilerin etkisiz hale getirilmesini sağlar. Kalabalığı daha küçük parçalara bölmek, dağıtmak, aralarındaki etkileşimi zayıflatarak tahrikçilerin etkisini kırmak, kalabalığı istenen tarafa yönlendirmek için gaz kullanılmaktadır. Açık alanlarda etkili olması için dozaj artırılmalıdır. Ancak kapalı alanlarda aşırı doz kullanılmamasına dikkat edilmelidir. Kullanımda hava şartları da dikkate alınmalıdır. Bu hususlar bir uzman tarafından uygulanmalıdır. Açık alanlarda yanma, patlama ve sisleme ile yayma metotları uygulanır.

Kullanılan gaz toplumsal olaylara uygun olmalıdır. Atılan mühimmatların grup tarafından geri atılması mümkündür, önlem alınmalıdır. Hava durumu (rüzgar, sıcaklık) göz önüne alınmalı, atılan gazın kalabalığı etkilemesi amaç edinilmelidir. Gerekliyse kullanan personel gaz maskesi takmalıdır. Diğer taraftan grubun kaçış yolları açık tutulmalı, gaza maruz kalan grubun kaçış yollarından eylem yerlerini terk etmeleri sağlanmalıdır. Mühimmatın menzili, etki süresi iyi bilinmeli, uygun olanı kullanılmalıdır. Yine kimyasal gazlar paniğe neden olabilecek bir tarzda kullanılmamalıdır. Kalabalığın özellikleri ve büyüklüğü dikkate alınmalıdır. Örneğin büyük bir grubun orta kısmına göz yaşartıcı gaz atılırsa grubun orta kısmında yer alan insanlar bu gazdan etkilenenler, ancak dışarıdakiler bunu hissetmeyecektir. Dolayısıyla bu, grubun panik halinde birbirini ezmesine ve sıkışmasına neden olacaktır.

Göz yaşartıcı gazlar, amacı dışında ve gerekli tedbirler alınmadan kullanılmamalı, kullanmadan önce topluluğa uyarı yapılmalı ve dağılımları söylenmelidir. Bina gibi kapalı yerlerde yangın tehlikesi göz önünde bulundurulmalı, ateşleme sistemiyle çalışan mühimmat kullanılmamalı, fişek ve roketle atılan gaz mühimmatı insan vücuduna atılmamalıdır. Gaz spreylere bir kişiye en az 1 m mesafeden bir sıkım (1 birim) olarak kullanılır. Direniş ve saldırısına son vermiş kişilere karşı kesinlikle kullanılmamalıdır.64

6.2.4. Göz Yaşartıcı Gazlarda İlk Yardım

Gazdan etkilenenlere (güvenlik personeli veya kalabalıktakiler) ilkyardım için hazırlıklı olmalıdır. Gazın etkisiyle insanlar aciz duruma düşebileceği gibi, panik yaparak çevreye zarar da verebilirler. İlk yardım tedbirleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1- Gözler ovuşturulmadan açık tutulmalı, lens varsa çıkarılmalıdır ve gazlı ortam terk edilmelidir. Gözler rüzgara veya varsa vantilatöre karşı açık tutulur. Bu davranış ve gözyaşı akışı gözlerin temizlenmesini hızlandırır.

2- Burun temizlenir ve normal nefes almaya çalışılır.

3- Bol soğuk su ile maddenin bulaştığı yerler özellikle de gözler ovuşturmadan yıkanır. Terlemeyi engellemek için fazla hareket edilmez ve mümkünse etkilenen bölge hava ile temas ettirilir.

4- Göz yaşartıcı maddenin bulaştığı giysiler çıkarılır, havalandırılır ve gerekliyse yıkanır. Yiyecek maddeleri ise yenilmez.

5- Göz yaşartıcı maddelerin bulaştığı yerlere krem, merhem, yağ, losyon gibi maddeler sürülmez. Bu mad-

deler gaz taneciklerinin cilde yapışmasına ve etkisinin iki kat artmasına neden olurlar.

6- Gazdan etkilenen kişiyle konuşularak sakinleşmesi, psikolojik olarak rahatlmasına çalışılır.

7- Bu etkilerin öngörülen sürede (15-30 dakika) geçmemesi halinde hekime müracaat edilir.

8- % 5'lik karbonatlı su ile temizlik yapılabilir, ancak sıcak su kullanılmamalıdır.

Yedinci Bölüm TOPLU DÜZENLER

Toplumsal olaylarda güvenlik görevlilerinin yer değiştirme, çekilme, müdahale gibi hareketleri bir sistem ve uyum içinde olmalıdır. Kalabalıklar, karşılarında i yanlarında iyi eğitilmiş güvenlik görevlileri gördüklerinde, eğer iyi niyetlilerse, kendilerini daha rahat hissedecek ve gerilimleri azalacaktır. Eğer kötü niyet taşıyorlarsa, karşılarında mesleki bilgisi ve fiziksel yeterliliği yüksek güvenlik güçleri onlar için caydırıcı ve cesaret kırıcı olacaktır. Bu amaçla, güvenlik güçleri toplumsal olaylara müdahale ederken belli bir plan ve organize dahilinde hareket ederler ki, bunu toplu taktik düzen olarak adlandırıyoruz.

Toplu düzenler ekip, grup, birlik ve bunların çeşitli taktik dizilişlerinden oluşmaktadır.66 Ekip: Bir ekip amiri (1 numaralı) ve yardımcısının (10 numaralı) da içinde bulunduğu 10 güvenlik personelinin oluşur.

Grup: 4 ekibin oluşturduğu topluluktur. Birlik: En az 2 gruptan oluşan topluluktur.

7.1. EKİBİN TAKTİK DÜZENLERİ

7.1.1. Ekibin Hat Düzeni

Ekipte bulunan personel yan yana dizilerek hat düzeni oluştururlar. Dizler çok hafif kırılarak ağırlık iki ayağa eşit olarak dağıtılır. Gerekliğinde "İleri Marş" komutu ile personel ilerletilebilir. "İleri Marş" komutuyla birlikte sol ayak bir adım ileri atılır sağ ayak sol ayağın yanına çekilir. Bu şekilde yapılan yürüyüş esnasında ayakla tutulacak tempo hem ekibin savunma direncini arttırır hem de karşı tarafta korku etkisi yaratır. "Rahat" komutuyla birlikte ekip bulunduğu yerde çözülerek hat düzenini alır.

Hat düzeninin kullanıldığı yerler: Dar bir alanı (belirli bir yolu veya girişi gibi) kapamak, bir bina veya tesisi korumak, bir grubu geriye itmek veya herhangi bir bölgeden çıkarmak, iki grubu birbirinden ayırmak, tehlikenin yakın olduğu zamanlarda değişik yönlerden gelecek saldırılara karşı önlem almak, yürüyen bir topluluğun yönünü değiştirmek, bir kişiyi, grubu ya da yeri emniyete alarak yürümek şeklinde sıralanabilir. Hat düzeninin çeşitleri: sağa ve sola hat düzeni, palaskadan ve kol kola hat düzeni, kademeli (çapraz) hat düzenidir.

7.1.2. Ekibin Kama Düzeni

Ekibin ters "V" şeklini almış halidir. Hedefe doğru ilerlemede, kalabalık veya topluluk içinde yolun açılmasında, kalabalığı bölmek ve yanlara doğru dağıtmakta, kalabalık içinde bir şahsın (lider, suçlu, vs) yakalanmasında, ilerleyen bir şahsın veya grubun ilerlemesini, koridor oluşturarak, kolaylaştırmakta ve çember düzeni ile yakalanmış bir şahsın götürülmesinde kullanılır.

7.1.3. Ekibin Çember Düzeni

Şahısların ve kıymetli bir malzemelerin korunmasında, her yönden gelen tehditlere karşı tedbir almada ve topluluk içinde belli şahısları almak ve götürmek için kullanılır.

7.1.4. Ekibin Birerli Kol Düzeni

Ekibin arka arkaya dizilmesiyle oluşur. Tehdidin az olduğu veya olmadığı bölgede ilerlemek için, görev bölgesine ilerlemek için, cadde ve yollardaki geçişlerde ve kademeli düzene geçileceği durumlarda kullanılır.

7.1.5. Ekibin İkişerli Kol Düzeni

Ekibin arka arkaya ikişerli dizilmesiyle oluşur. Tehlikenin yakın olduğu zamanlarda kullanılır. Görev bölgesine ilerlemede, dar cadde ve yollara intikallerde, hat ya da kama düzenine geçileceği durumlarda kullanılır.

7.2. GRUBUN TAKTİK DÜZENLERİ

Dört ekibin bir arada çeşitli şekillerde dizilmesiyle grup düzeni alınır. Grup, hücum ya da destek unsuru olarak kullanılabilir. Destek unsuru, yakın destek veya yanlara destek olarak kullanılır. Grubun da hat düzeni, ekip destekli hat düzenleri, kademeli düzenleri, kama düzenleri ve kol düzenleri vardır. Kortej, grubun kol düzeniyle oluşturduğu bir koruma şeklidir.

İhtiyaca göre, en az iki gruptan oluşan birliklerin de çeşitli dizilişlerle oluşturduğu taktik düzenleri vardır.

Onikinci Bölüm

KORUMA DÜZENLERİ

Koruma görevi dört aşamalı olarak ele alınabilir. İlk aşama, muhtemel bir tehlikenin varlığıdır. İkinci aşama, muhtemel tehlikeden zarar görmeden geçiş için bir yol seçimidir. Üçüncü aşama, muhtemel tehlikeyi kaldırmak, bertaraf etmektir. Bunun için tehlikenin mahiyetini bilmek, tehlikeyi tanımak, araştırmak ve usulüne uygun şekilde tehlikeyi bertaraf etmek gerekir. Son aşama ise, saldırıyı bertaraf etmektir.

Koruma görevi ile ilgili her türlü araç ve alternatif planlar önceden hazırlanmalı, ani ve acil durumlara karşı derhal müdahale edebilecek şekilde hazır olunmalıdır. Sorumlu amir, toplumun ya da topluluğun özelliklerine, dini ve milli geleneklerine, korunacak kişinin isteklerine, korunacak yerin özelliklerine, personel sayısına ve teçhizat durumuna uygun koruma planı yapmalıdır.

Sportif faaliyetlerde ve maçlarda büyük bir seyirci ve taraftar kitlesi bulunur, bazı hallerde seyircinin tansiyonu da oldukça yüksek olur. Sportif faaliyetlerde meydana gelen topluluklar düzenli topluluklardır, kontrol altına alınamadığı hallerde amacı belli saldırgan topluluklar haline dönüşebilir. Spor karşılaşmalarında maç öncesinde, maç

sırasında, maç sonrasında; oyuncular ve seyirciler arasında hatta görevlilerle kavgalar, çatışmalar çıkabilir. Bu saldırılar maçı yönetmekle görevli hakem veya hakem heyetine de yönelebilir.

Hakemlere yapılabilecek her türlü tecavüzü önlemek üzere müsabaka başlamadan önce ve bitinceye kadar hakemler korunur. Müsabakanın yapıldığı alanın fiziki şartları ve konumu, korunacak şahıs sayısı, seyirci sayısı ve profili gibi özellikler göz önüne alınarak, uygun toplu düzenlerle güvenlik sağlanır. Hakemlerin korunmasında genellikle çember düzeni uygulanır.

Özel güvenlik görevlileri, koruma ve güvenliğini sağladıkları alanlara girmek isteyenleri duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini detektörle arama, eşyaları X-ray cihazlarından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme, spor müsabakasının yapılacağı alanda kimlik sorma, genel kolluk kuvvetlerine derhal bildirmek şartıyla, aramalar sırasında suç teşkil eden veya delil olabilecek ... tehlike doğurabilecek eşyayı emanete alma yetkisine sahiptir. (5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, m.7).

SAHNE VE ARAÇ KORUMA

ilgili kanunun, geçici ve acil durumlarda özel güvenlik iznini düzenleyen 9. maddesinde, "toplantı, konser, sahne gösterileri ve benzeri etkinliklerde, para veya değerli eşya nakli veya cenaze töreni gibi geçici veya acil hallerde, özel güvenlik izni vali tarafından verilir" denilmektedir. Geçici ve acil durumlarda özel güvenlik izni, hizmeti yerine getirecek özel güvenlik şirketi tarafından alınır. Bankaların özel güvenlik birimlerince gerçekleştirilecek para nakli için ayrıca özel güvenlik izni alınmaz.

Sahne koruma düzeninde, eğer mümkünse, ekibin başında bulunan koruma görevlisi sahneye korunacak kişi ile birlikte çıkmalıdır. Önceden sahneye gelen bir görevli sahneyi kontrol etmeli ve her şeyin yolunda olduğundan emin olmalıdır. Sahnede güvenlik görevlilerinin yerleşimi:

1. Sahnenin giriş ve çıkışlarında
2. Halka açık yerler varsa sahnenin arkasında
3. Sahnenin önünde
4. Dinleyicilerin ya da salonun arkasında olmak üzere yerleştirilmelidir. Bununla birlikte güvenlik görevlilerinin sayısı ve yer düzeni mevcut duruma adapte edilmeli, kalabalığın büyüklüğü, yapısı, görevli sayısı ve teçhizat göz önüne alınarak bir koruma düzeni belirlenmelidir.

Araç korumada genellikle iki araç söz konusudur: korunan kişinin aracı ve koruma aracı. Korumadan sorumlu olan en yetkili kişi (koruma amiri) korunan kişinin aracında sağ önde oturur. Korunan kişi (önemli bir şahıs veya değerli bir eşyayı taşıyan kişi olabilir) sağ arka koltukta yer alır. Koruma aracında, sağ önde korumadan ikinci derecede sorumlu olan kişi; arkada ise diğer koruma görevlileri bulunur. Koruma amiri bütün hareketi yönetir. Araç durup korunan kişi ineceği zaman koruma amiri, bütün görevlilerin yerini ve etrafı kontrol ettikten sonra kapıyı açar ve korunan kişinin araçtan inmesini sağlar.